

Welzijnsleidraad voor het houden en fokken van rashoenders en rasdwerghoenders

Deze leidraad bevat uitgangspunten en normen voor de bewaking van het dierenwelzijn bij het houden van rashoenders, rasdwerghoenders en serama's (hierna te noemen: rashoenders).

Inhoud:

1. Inleiding
2. Introductie hoenders
3. Huisvesting
4. Voeding
5. Voortplanting
6. Transport
7. Verzorging en preventie
8. Wetgeving
9. Samenvatting

1. Inleiding

Deze leidraad is opgesteld door de commissie Dierenwelzijn & Wetgeving in opdracht van het hoofdbestuur van KLN. De conceptversie is door de Diertechnische Raad beoordeeld en van input voorzien en vervolgens in de Algemene Ledenvergadering vastgesteld. Elke 3 jaar wordt de leidraad indien nodig herzien.

In deze leidraad wordt uiteengezet welke voorwaarden gelden voor het diervriendelijk houden van rashoenders. Deze leidraad dient als zelfregulering voor de georganiseerde rashoenderhouderij. Dit met inachtneming van het wettelijk kader van de Wet Dieren en overige wettelijke bepalingen waaraan men zich ten alle tijden moet houden. Het uitgangspunt is dat moet worden voldaan aan de vijf vrijheden van Brambell met daarbij het behoud van integriteit van het individuele dier, die ook de basis voor de huidige wetgeving vormen:

1. dieren zijn vrij van honger en dorst. Ze hebben gemakkelijk toegang tot vers water en een adequaat rantsoen;
2. dieren zijn vrij van ongemak. Ze hebben een geschikte leefomgeving inclusief onderdak en een comfortabele rustplaats;
3. dieren zijn vrij van pijn, verwonding en ziekte. Er is sprake van preventie en een snelle diagnose en behandeling;
4. dieren zijn vrij van angst en stress. Er is zorg voor voorwaarden en behandelingen die geestelijk lijden voorkomen;
5. De dieren zijn vrij om natuurlijk gedrag te vertonen.

Om aan deze vrijheden te voldoen gelden er voor het houden van rashoenders de volgende criteria:

- Een bij de dieren passende huisvesting. Alleen dieren en diersoorten die elkaar verdragen mogen bij elkaar gehouden worden in één onderkomen.
- Geen beperkingen in huisvesting waardoor bij beweging en uiting van gedrag pijn, verwondingen of stress kunnen ontstaan.
- Een aan de dieren aangepaste voeding en verzorging.
- Dat de fokker voldoende kennis heeft om vitale en niet-vitale dieren te herkennen en weet hoe vitaliteit onder zijn/haar dieren bereikt kan worden. De fokker weet welke passende maatregelen genomen moeten worden bij niet vitale dieren en hoe niet-vitale dieren voorkomen kunnen worden. Een passende maatregel kan ook het inschakelen van hulp van een dierenarts, een deskundige collegafokker of de rasvereniging zijn.

In de georganiseerde kleindierenliefhebberij houden liefhebbers rashoenders en fokken ze daarmee. Dat doen ze om de grote variëteit aan rassen en kleurslagen in stand te houden, te verbeteren of uit te breiden. Om dit te bereiken wordt op kwaliteiten, die in een rasstandaard staan beschreven, geselecteerd. Hierbij spelen keuringen en tentoonstellingen een belangrijke rol. Daar zit een wedstrijdelement aan: wie fokt het dier dat het beste aan de rasstandaard voldoet? Als dieren op een show bijeen worden gebracht wordt hun gezondheid bij aankomst en gedurende het verblijf door een dierenarts gemonitord. Bij de beoordeling door een keurmeester worden conditie en uiterlijke verzorging van de dieren meegenomen. Met de meest geschikte dieren wordt de fokkerij doorgezet. Voor overige dieren wordt op een diervriendelijke wijze een andere bestemming gezocht.

Een gezonde welzijnsvriendelijke hoenderfokkerij resulteert niet alleen in de door de fokker gewenste uiterlijke kenmerken, maar ook in gezondheidskenmerken zoals een laag sterftepercentage, een bij de diersoort passende vruchtbaarheid en de gewenste groei en ontwikkeling van de jonge dieren tot vitale rashoenders.

Aangezien de hobby door hoenderliefhebbers wordt bedreven, kan aangenomen worden dat de beoefenaren ervan goed voor hun dieren willen zorgen en daar ook plezier aan beleven. Maar bij het houden van levende dieren bestaat altijd het risico dat door onwetendheid, onkunde, onoplettendheid of overmatige competitie het welzijn van de dieren toch in het gedrang komt.

In de volgende hoofdstukken worden de vijf vrijheden bij het houden van hoenders verder toegelicht.

2. Introductie hoenders

Hoenders (Galliformes) zijn een orde van vogels. Over het algemeen zijn het typische grondvogels. Het zijn plompe vogels die niet ver en niet hoog vliegen. Ze verbergen zich bij gevaar in het struikgewas en broeden op de grond. Alle hoendervogels zijn nestvlinders. Het zijn prooidieren en daarom slapen veel soorten op een veilige hoog gelegen plaats zoals in een boom (bron: Wikipedia).

Van nature leven hoenders in groepen; één of meer hanen met een groep hennen. In deze groepen bestaat een rangorde, ook wel pikorde genoemd. Dieren die laag in de rangorde staan, zullen het eerst welzijnsproblemen ervaren als de houderij niet optimaal is.

3. Huisvesting

2 Dieren zijn vrij van ongemak. Ze hebben een geschikte leefomgeving inclusief onderdak en een comfortabele rustplaats

5 De dieren zijn vrij om natuurlijk gedrag te vertonen

Hoenders behoren doelmatig gehuisvest worden, dat wil zeggen dat ze een hok nodig hebben dat voldoet aan de rassetypische eisen. Hoenders kunnen in een binnenhok of stal gehouden worden, mits daar ook daglicht kan toetreden. Er kunnen dan maximaal 2 dieren op een vierkante meter worden gehouden. Het is echter aan te bevelen dat de hoenders ook naar buiten kunnen. Dat kan in een afgesloten ruimte (ren of volière) of een geheel vrije uitloop. Voor een overdekte ren wordt een oppervlakte van minimaal 1 m² per dier aanbevolen. Er is sprake van een vrije uitloop als 10 hoenders buiten een ruimte van tenminste 30 m² hebben, bij voorkeur op gras. Vrije uitloop geeft de dieren meer keuzevrijheid en scharrelruimte. Echter in tijden van een afschermplicht moet de vrije uitloop afgeschermd worden.

In zowel een ren als bij een vrije uitloop moeten de dieren de schaduw kunnen opzoeken. Voor dieren die een ren of vrije uitloop tot hun beschikking hebben, is in het hok minder bewegingsruimte nodig. We spreken dan over een nachthok. Rekening houdend met de grootte en het temperament van de verschillende rassen, zijn de minimum voor het nachthok:

Ras (grootte)	Aantal dieren per m ² nachthok
Zware en middelzware rassen (haan > 3kg)	3
Lichte rassen (haan tot 2 kg)	4
Dwerghoenders en serama's	5

Wanneer een hok te klein is, zal er meer onrust zijn tussen de dieren onderling. De dieren die het laagst in de pikorde staan, zullen geregeld verjaagd worden en onvoldoende gelegenheid hebben om te vluchten of zich terug te trekken. Het observeren van dit gedrag en daar naar handelen is belangrijker dan het hanteren van de bovengenoemde getallen.

Voor de verzorging van hun verenpak en huid nemen hoenders graag een stofbad. Bij het enkel en alleen houden van hoenders in een binnenhok of stal dient daarom de mogelijkheid voor zo'n stofbad te worden geboden. Dit kan door het plaatsen van een bak met zand.

Slaapgelegenheid

De meeste hoenders slapen graag hoog. Hiervoor kunnen zitstokken worden aangebracht. Bij meerdere zitstokken is het prettiger om deze op gelijke hoogte te maken, zodat de dieren 's avonds niet teveel vechten om het beste (hoogste) plekje. Als vuistregel moet 1,5 keer de breedte van het dier als zitstoklengte worden aangehouden. Dus voor 15 hoenders van 25 cm breed is $15 \times 25 \times 1,5 = 5,63$ meter zitstokken nodig. Een mestplank of specifieke mestopvangbak onder de zitstokken kan sterk bijdragen aan de hygiëne in het hok, wanneer die regelmatig gereinigd wordt. Sommige rassen maken geen gebruik van zitstokken. Deze dieren willen graag in een rustig, tochtvrij en droog hoekje op de grond overnachten.

De dieren moeten in het nachthok beschermd worden tegen wind, koude, hitte en vocht. Daarnaast moeten ze ook in het nachthok over voldoende frisse lucht beschikken. De mest moet onder de zitstokken opgevangen worden of in het strooisel kunnen drogen. Als de mest nat wordt, zal ammoniak ontstaan en dat is schadelijk voor de luchtwegen. Het hok moet altijd goed geventileerd worden zonder dat er tocht ontstaat. De bodembedekking is zodanig van samenstelling dat de dieren zo veel mogelijk natuurlijk gedrag kunnen vertonen. Van nature scharrelen hoenders graag door strooisel om voedsel te zoeken. Daarom is het aan te bevelen om dagelijks een beetje graan door het strooisel te strooien om dit gedrag te bevorderen. Dit is meteen goed voor de poten en nagels van de dieren. Het regelmatig reinigen of vervangen van de bodembedekking is daarbij vanzelfsprekend.

Legnesten

Hennen zullen, afhankelijk van ras en seizoen, op een leeftijd van ongeveer een half jaar beginnen te leggen. Van nature wil de hen haar ei leggen op een rustig, beschut plekje dicht bij de grond. Ze zal een aantal dagen achter elkaar een ei op dezelfde plek willen leggen en er vervolgens op willen broeden. Voordat jonge hennen beginnen te leggen, moeten de legnesten aanwezig zijn zodat ze er aan kunnen wennen. Eén legnest per drie hennen is praktisch altijd voldoende. Te weinig legnesten leidt tot onrust in het hok. Vooral de hennen die laag in de pikorde staan zullen dan vaker hun ei op de grond leggen.

De aanbevolen afmetingen voor de legnesten zijn:

Ras	Afmetingen (lxbxh)
Zware rassen (haan zwaarder dan 3 kg)	50 x 50 x 50
Middelzware rassen (haan tot 3 kg)	45 x 45 x 45
Lichte rassen (haan tot 2 kg)	35 x 35 x 35
Dwerghoenders (verkleinde grote hoenders)	35 x 35 x 35
Oorspronkelijke krielen en serama's	25 x 25 x 25

Ook hier geldt dat het observeren van het gedrag van de dieren en daar naar handelen belangrijker is dan het hanteren van de getallen.

4. Voeding

1 Zijn vrij van honger en dorst. Ze hebben gemakkelijk toegang tot vers water en een adequaat rantsoen

Het is gebruikelijk dat hoenders twee keer per dag gevoerd worden en dat hun drinkwater wordt ververs. Is dat niet mogelijk, dan 's morgens voldoende voer en water aanbieden voor de hele dag. Hoenders zijn alleseters. Ze kunnen veel etensresten en groente- en fruitafval goed eten en verteren. In de handel is voer verkrijgbaar dat aansluit op de verschillende levensfasen van de kuikens en van de jonge en volwassen dieren.

Onbeperkt voer aanbieden kan op den duur ongedierte aantrekken. Voor het verstrekken van een afgemeten hoeveelheid voer (beperkt voeren) zijn allerlei richtlijnen per ras beschikbaar; ook voerfabrikanten adviseren hierover. Het is echter belangrijker om het eetgedrag van de dieren te observeren. Bij het verstrekken van het voer moeten ze graag komen eten, maar niet de voerbak aanvallen. Daarnaast is het belangrijk dat er voldoende ruimte aan de voerbak is, zodat alle dieren tegelijk kunnen eten, ook degene die het laagst in de pikorde staan.

Drinkwater moet altijd beschikbaar zijn. De wateropname is ongeveer twee keer zo groot als de voeropname. De opstelling van de drinkbakken moet zodanig zijn dat bevuiling wordt voorkomen. Ook hier is het belangrijk dat de dieren die het laagst in de pikorde staan voldoende gelegenheid krijgen om te drinken. Bij vorst moeten maatregelen genomen worden dat het drinkwater niet dichtvriest. Met een extra set drinkbakken kan er een paar keer per dag gewisseld worden. Ook zijn er speciale verwarmingselementen te koop voor drinkbakken.

5. Voortplanting

5 De dieren zijn vrij om normaal gedrag te vertonen

Voortplanting is één van de meest natuurlijke gedragingen van hoenders. Dat betekent niet dat voortplanting altijd moet worden bevorderd. Het is heel goed mogelijk om hennen zonder haan te houden. Deze hennen kunnen gewoon eieren leggen, maar deze zijn dan niet bevrucht.

Van nature vindt bij hoenders de voortplanting plaats in tomen: een haan met een aantal hennen. Bij sommige rassen, zoals Aziatische vechterhoenderrassen, heeft een haan slechts één hen. De haan zal met deze hennen paren (treden), waarbij sommige hennen vaker getreden worden dan andere. Het is belangrijk om dit goed te observeren, omdat overmatig treden kan leiden tot beschadigingen van de hen.

Het verwijderen van sporen bij de hanen is verboden; ze mogen wel stomp gemaakt worden zolang het levende deel niet geraakt wordt. Schade bij de hennen kan voorkomen worden door de tomen groter te maken of door de dieren vrije uitloop te geven zodat de hennen kunnen wegvlugten.

De fokker is verantwoordelijk voor de ouderdieren, maar ook voor de eventuele kuikens. Worden de kuikens door de hen uitgedroed of in een broedmachine? Is er voldoende ruimte en kennis aanwezig om de kuikens groot te brengen? En wat zal straks de bestemming van deze kuikens zijn? Als er geen kuikens gewenst zijn of wanneer de eieren niet door de hen zelf uitgedroed zullen worden, is het aan te bevelen om meerdere keren per dag de eieren weg te halen. De hennen zullen dan minder snel geneigd zijn om te gaan broeden ("broeds" worden).

Tijdens de broedsheid eet en drinkt een hen weinig; ze kan dan ook veel gewicht verliezen. Ook dit is natuurlijk en niet nadelig voor het welzijn. Het is wel van belang dat er voer en water op korte afstand van het nest beschikbaar is en dat de broedse hen in een rustige en veilige omgeving zit, anders zou ze te weinig van het nest af durven gaan om te eten. Ook als de eieren regelmatig worden geraapt, kan een hen ongewenst broeds raken. Bij sommige rassen gebeurt dit vaker dan bij andere. Broedsheid is een natuurlijk proces en gaat vanzelf over wanneer er na verloop van tijd geen kuikens komen. Hennen kunnen broeds-af gemaakt worden door ze regelmatig van het nest af te halen. Ook verandering van verblijf of verhuizing kan daarbij helpen. Desgewenst kunnen ze tijdelijk in een verblijf zonder legnesten en strooisel geplaatst worden.

6. Transport

2 Dieren zijn vrij van angst en stress. Er is zorg voor voorwaarden en behandelingen die geestelijk lijden voorkomen

Rashoenders worden een paar maal per jaar van en naar tentoonstellingen vervoerd, doorgaans binnen de landsgrenzen. Ook verhuizen hoenders voor fokdoeleinden naar andere fokkers of liefhebbers.

Alleen gezonde hoenders mogen vervoerd worden voor verkoop of naar tentoonstellingen. Voorafgaand aan het transport moeten ze rijkelijk gedrenkt worden en matig gevoerd. Het transport moet zo kort mogelijk zijn en mag ten hoogste 24 uur bedragen. Bij transport dat langer dan 12 uur duurt, moet onderweg water worden verstrekt. Bij het transport moeten stress en angst zo veel mogelijk voorkomen worden. In een “donkere” kist zijn de hoenders over het algemeen rustiger dan in een transportkist met een gaasvenster. Daarom kunnen beter geen kooien of benches voor knaagdieren gebruikt worden.

De dieren moeten tijdens het transport zich niet kunnen verwonden of beschadigen. Dieren mogen bij warme dagen niet in een auto achter gelaten worden. Bij hoge temperaturen moeten maatregelen genomen worden om te voorkomen dat de dieren oververhit raken. Het transportmateriaal is stevig van constructie en heeft één dier per vak. De afmetingen van een vak moeten aangepast zijn aan de grootte van de dieren en zijn als volgt ca.:

Ras / grootte	Maten in cm (l x b x h)
Zware rassen (haan zwaarder dan 3 kg)	50 x 35 x 50
Middelzware rassen (haan tot 3 kg)	45 x 30 x 45
Lichte rassen (haan tot 2 kg)	40 x 25 x 40
Dwerghoenders (verkleinde grote hoenders)	40 x 25 x 40
Oorspronkelijke krielen en serama's	30 x 18 x 35

De bodemmaat mag niet veel groter zijn i.v.m. het schuiven van de dieren bij schuinhouden en remmen. Daarom moet zowel te groot als te klein transportmateriaal vermeden worden. Tevens moet de bodem van ruw materiaal zijn. Een verwijzing naar levende dieren op de kisten mag niet ontbreken.

Ventilatieopeningen:

In het transportmateriaal moeten ruim voldoende ventilatieopeningen aanwezig zijn. Als minimum geldt 15% van het vloeroppervlak. Voorbeeld dwerghoenders: $0,15 \times 40 \times 25 = 150$ cm² per dier. Twee openingen bijvoorbeeld van 5 x 15 cm aan elke kant voldoen voor één dier. De ventilatieopeningen mogen ook na belading niet belemmerd worden. Dit kan bereikt worden door het aanbrengen van latten op strategische plaatsen aan de buitenkant van de transportkisten. De dieren moeten altijd verzekerd zijn van voldoende verse lucht.

7. Verzorging en preventie

Door voorlichting binnen verenigingen, speciaalclubs, bonden en middels vakbladen en sociale media worden de houders/verzorgers van hoenders voortdurend ingelicht en bijgeschoold over de juiste wijze van verzorging. Het uitgangspunt is daarbij steeds het welzijn van de dieren. Door dagelijkse observatie van de dieren en controle op licht, lucht, water, voer, hygiënische omstandigheden en mogelijke ziektes en aandoeningen en plagen door endo- of ectoparasieten, worden afwijkingen vroegtijdig ontdekt en kunnen passende (preventieve) maatregelen genomen worden. Hierbij horen ook de maatregelen om de dieren te beschermen tegen predatoren.

8. Wetgeving

Het houden, fokken en het te koop aanbieden van hoenders is bij wet geregeld, namelijk in de Wet Dieren. Deze krijgt steeds verder concreet invulling in het besluit houders van dieren. Controle op handhaving van deze wetten wordt gedaan door de Nederlandse Voedsel- en Waren Autoriteit (NVWA) en de Landelijke Inspectie Dienst (LID). De LID is het inspectieapparaat van de Dierenbescherming voor gezelschapsdieren. De inspecteurs van de

LID zijn Buitengewoon Opsporing Ambtenaar (BOA) en hebben speciale strafrechtelijke bevoegdheden.

9. Samenvatting

Deze leidraad wordt binnen KLN gehanteerd; het houden van hoenders is hiermee aan voorwaarden gebonden. Voor het behouden en veiligstellen van de genetische eigenschappen is men gehouden om alleen met dieren te fokken die gezond en vitaal zijn en ook de kwaliteit bezitten om de instandhouding (conservatie) van de verschillende rassen te waarborgen.

Een belangrijke rol speelt daarbij een goede verzorgingstoestand die alleen door een diervriendelijke en bij de diersoort passende manier van houden te bereiken is. Het uitgangspunt is dat gezondheid vóór schoonheid gaat.

Plaatselijke verenigingen en speciaalclubs kunnen adviseren over naleven van deze door KLN vastgestelde leidraad, waarbij recht gedaan wordt aan het welzijn van de hoenders en alle door de overheid uitgevaardigde regels.

Vastgesteld in de algemene ledenvergadering van 18 juni 2022.